

ČASOPIS ZA POVIJEST ZAPADNE HRVATSKE

WEST CROATIAN HISTORY JOURNAL

Monografski broj / Special issue:

O okruglim obljetnicama

On round-number anniversaries

Uredila / Edited by

ANDREA ROKNIĆ BEŽANIĆ

Budislav VUKAS, Hrvatska državnost – pravno povijesne prosudbe, Pravni fakultet sveučilišta u Rijeci, 2017.

Iako i danas živimo u državi koja po mnogočemu nije savršena ili idealna, barem ne sa stajališta njenog pravnog ili političkog uređenja, u državi koja je podobna i u pripremi za različite promjene i najave istih predstavljene kroz različite političke programe vladajućih, danas, s ponosom, možemo naglasiti kako, unatoč svemu, živimo u samostalnoj i suverenoj Republici Hrvatskoj. Frazu „s ponosom“ naručito ističem, imajući u vidu turbobnu povijest i turbulentan kontekst ostvarenja tih „atributa“ koji danas često izgledaju kao podrazumijevano slovo na papiru, shvaćeni „zdravo za gotovo“. Knjiga „Hrvatska državnost – pravno povijesne prosudbe“ nam upravo to ne dopušta. Ona prikazuje višestoljetnu borbu i put koji je Republika Hrvatska prošla, i morala proći, kako bi postala suverena i samostalna. Navedene činjenice prikazane su s jednog iznimno pronicljivog i egzaktnog stajališta. Naime, profesor Budislav Vukas, autor navedene knjige, kroz prizmu temeljnih pravila međunarodnog prava koji određuju kriterije međunarodnog subjektiviteta, ispituje te kriterije i njihovu postojanost kao i elemente državnosti kroz višestoljetnu povijest naše domovine. Dakle, riječ je o činjeničnom i pravnom pristupu jednoj povijesnoj tematici suvremenog značaja. Iz toga se može zaključiti kako je ovim djelom profesor Budislav Vukas uvelike osvježio nacionalnu historiografiju, ne samo originalnim pristupom ovakvoj tematici, već i djelom koje će svojom obrazovnom komponentom zainteresirati i studente s afinitetom prema povijesti, ali i znanstvene djelatnike svojim inovativnim karakterom.

Kao što je već istaknuto, knjiga „Hrvatska državnost – pravno povijesne prosudbe“ djelo je prof. dr. sc. Budislava Vukasa. Inače, riječ je o redovitom profesoru na katedri za Povijest prava i države Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Knjiga je izdana povodom 25. godišnjice prijama Republike Hrvatske u organizaciju Ujedinjenih naroda u nakladi Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci.

Sastoji se od 5 dijelova poredanih kronološkim redom na sljedeći način: „Prvi dio: država kao subjekt međunarodnog prava“, „Drugo poglavlje: Hrvatska državnost u Srednjem vijeku“, „Treći dio: Kontinuiteti i diskontinuiteti hrvatske državnosti u modernom razdoblju – XIX. i XX. stoljeće“, „Četvrti dio: Konstituiranje samostalne hrvatske države 1990. – 1992.“, „Peti dio: Zaključna promišljanja“. Uz navedene dijelove knjiga još sadrži posvetu, ali i predgovor u kojemu autor navodi općenite postavke kao i motive za pisanje ovakvog djela te je vidna i zahvala ljudima koji su dali doprinos njegovoj karijeri.

Knjiga se savršeno uklapa u opus profesora Budislava Vukasa, kojemu je uvijek u središtu znanstvenog izučavanja bila povijest međunarodnog prava, kao i izučavanje suvremenije pravne i političke povijesti.

U prvom dijelu knjige „*Država kao subjekt međunarodnog prava*“, autor ističe osnovne postavke, odnosno izražava nit koju će kroz ostatak knjige sažeto slijediti.

Polazi od definicije same države, a potom napominje i kriterije koje država, prema pravilima međunarodnog prava, treba ispuniti kako bi se uopće smatrala subjektom međunarodnog prava. S obzirom da autor kroz cijelu knjigu ne pokazuje nikakve znakove površnosti, već naprotiv, stalno jednostavnim, ali vrlo učenim stilom pisanja ne dozvoljava čitatelju da se „pogubi“, tako i ovdje pristupa nešto detaljnijoj razradbi svakog pojedinog kriterija. Time, stanovništvo, suverenitet i državno područje postaju vrlo jasne stavke međunarodnog subjektiviteta države.

Uz navedeno, u prvom dijelu knjige autor čitatelja još upućuje na prava koja država ima kao subjekt međunarodnog prava, ali također pristupa i tumačenju pojma „složene države“, objašnjavajući svaku pojedinu mogućnost te pojave.

Slijedom svega navedenog, lako je zaključiti kako autor prvim dijelom pruža čitatelju uvid u sve ono s čime će se susresti čitajući knjigu. Sam početak knjige, stoga, djeluje vrlo motivirajuće na čitatelja te izaziva u njemu pobudu da čita dalje, ali i da razmišlja, pa da se možda i sam pridruži autoru u njegovim propitkivanjima elemenata državnosti naše domovine.

Drugo poglavlje „*Hrvatska državnost u Srednjem vijeku*“, kako i sam naslov nalaže tumači elemente državnosti u razdoblju Srednjeg vijeka. U početnom dijelu poglavlja autor čitatelju približava tadašnje stanje kada su u pitanju međunarodni subjektivitet, i općenito stanje na međunarodnoj sceni. Pri tome ipak naglašava različitost tadašnjih kriterija državnosti od suvremenih. Ističe ulogu vladara, kao jedinih suverenih subjekata, kao i nejednakost globalnih odnosa.

Razdoblje Srednjeg vijeka autor dijeli na više „podrazdoblja“ sve u svrhu jasnijeg prikaza državnosti naše domovine, ali i čimbenika koji su na to utjecali.

Tako u razdoblju narodnih vladara do 1102. godine autor objektivno prikazuje postojanje svih elemenata državnosti naše domovine prema tadašnjim kriterijima. Tu prije svega ističe važnost međudržavnog ugovora iz 839. između hrvatskog kneza Mislava i mletačkog dužda Petra Tradenika čime dokazuje postojanje hrvatske države već u prvoj polovini IX. stoljeća. Potom ističe i odnose pape s knezom Branimirom, koji su rezultirali prvim povijesnim međunarodnim priznanjem hrvatskog vladara, hrvatskog naroda i hrvatske državne zajednice. Autor ne propušta istaknuti niti važnost titula hrvatskih vladara tadašnjeg razdoblja i njihovu važnost u definiranju elemenata državnosti Hrvatske. „Uzdignuće Hrvatske u hijerarhijskoj strukturi međunarodnih odnosa“, kako je autor to formulirao, karakteristika je početka X. stoljeća kada je Tomislavu priznata titula „kralja“. U navedenom „podrazdoblju“ autor još smatra bitnim istaknuti i međunarodno priznanje Hrvatske od strane pape za vrijeme vladavine kralja Petra Krešimira IV. čime zaključuje „uspješno“

razdoblje narodnih vladara sa stajališta tematike njegovih propitkivanja.

Personalna unija s Ugarskom značila je uspostavu novog državnopravnog stanja u kojem se nalazila Hrvatska. Prema mišljenju autora, iako je Hrvatska sad u uniji s drugom državom, elementi njene državnosti nikako nisu dovedeni u pitanje. Argumentaciju za to, između ostalog, vidi u postojanju Hrvatskog (Slavonskog) sabora za koji postoje i pisani dokazi. Profesor Vukas, u ovom konkretnom dijelu još pristupa i tumačenju teorije nastale koncem 17. stoljeća pod nazivom „*Iura municipalia*“ te ističe njezinu oprečnost potpuno diferencijalnom pojmu „*Tripartita*“.

U razdoblju Srednjeg vijeka, još treba spomenuti i dio koji autor naziva „*Vrijeme reduciranja hrvatske državnosti 1527. – 1790.*“ Ovaj citirani naslov otkriva potpunu objektivnost autora u svome istraživanju, bez želje za subjektivnim prikazivanjem iskrivljenih ili „prenapuhanih“ činjenica. Upravo takav pristup ovakvoj tematici ovu knjigu razlikuje od velike većine te širi njene horizonte na veća, pa rekao bih i regionalna, područja.

Naime, u tekstu koji čini prethodno citirani naslov autor upozorava na utjecaj turskih ekspanzionističkih težnji, koji su u konačnici i rezultirali smanjenjem tadašnjeg teritorija naše domovine. Turskim težnjama autor pridodaje i Vojnu krajinu kao instrument umanjenja državnog teritorija zahvaljujući njenoj „politizaciji“ od strane vrhovne Habsburške države.

Stanovništvo, kao drugi element međunarodnog subjektiviteta, ipak je bolje „kotirao“. Autor, shodno tome, navodi značaj razlikovanja hrvatskog od ugarskog stanovništva, kao i presudnu ulogu Hrvatskog sabora u podjeljivanju hrvatske zemaljske pripadnosti te primitku stranaca u hrvatsku pripadnost. Reduciranost tadašnje državnosti autor u najvećoj mjeri vidi u degradaciji suverenosti državnih organa. No, ne drži ju nepostojećom, već ističe kako su i takvi organi ipak imali utjecaj na neke odluke u kreaciji zajedničke politike. Nadalje, autor argumentira fundamentalnu postojanost hrvatske državnosti navodeći važnost prerogativa Hrvatsko – slavonskog sabora, ističući ulogu „nuncilija“ u zajedničkom saboru, ali i vidan utjecaj Hrvatske u kreaciji vlastite izvršne vlasti putem bana, ali i kasnije osnovanog Hrvatskog kraljevskog vijeća.

Sam kraj analize Srednjeg vijeka sadrži još jedan snažan dokaz koji ide u prilog, prema autoru, ipak postojećoj hrvatskoj državnosti. Navedeno autor vidi u samom političkom ustroju na državnoj razini, pri čemu je Hrvatska kao njena sastavnica imala određena *de iure*, ali i *de facto* ovlaštenja i prava. Time je autor zaključio analizu Srednjeg vijeka, ali i pomalo mistično najavio daljnja zbivanja o kojima će govoriti.

Treći dio knjige „*Kontinuiteti i diskontinuiteti hrvatske državnosti u modernom razdoblju – XIX. i XX. stoljeće*“, obuhvaća vrlo složeno vrijeme, naručito s aspekta hrvatske državnosti.

Autor se u samom početku poglavlja osvrće na „neslavno“ razdoblje „ostatka ostataka“ hrvatske državnosti. Naime, iako sam naziv upućuje na stanje u tom periodu, autor ipak upozorava kako elementi hrvatske državnosti

ipak postoje naglašavajući privremeni karakter, ali i suverenost odluka Hrvatskog sabora koje su svakako imali degradirajući učinak na predmet autorovog ispitivanja.

Sabor 1848. kao „svjetlo na kraju tunela“ potpuno oprečno predstavlja prekretnicu i definitivno utvrđuje postojanje elemenata državnosti u austrijskim okvirima i pod utjecajem velikougarske hegemonije.

Autor vrlo spretno izražava složenost ovog razdoblja. No, i dalje zadržava iznimnu realnost u svom pristupu i izučavanju. Shodno tome, u daljnjem tekstu knjige pristupa tumačenju Oktroiranog ustava i njegovog nepovoljnog utjecaja na hrvatsku državnost, i to na sve njezine elemente koji nakon odluka Sabora iz 1848. nitko nije mogao dovesti u pitanje.

Autor se dotiče i nagodbenog razdoblja koje traje od 1867. – 1918. Napominje kako državnost naše domovine uistinu jest okrnjena, što obrazlaže kroz principe odabira bana i institut „predsankcije“, ali nikako nije u potpunosti degradirana. Također, detaljno obrazlaže i tu stranu. Kroz argumentaciju državnosti ključnim smatra ratifikaciju Hrvatsko – ugarske nagodbe od strane Hrvatskog sabora, potom institut „političkog naroda“, pri čemu ističe potpunost njegovog značenja, ali i vrlo bitnu stavku „prava hrvatske zavičajnosti“. Profesor Budislav Vukas temeljitom obradom kompletnog višestoljetnog kretanja hrvatske državnosti, osim vlastitim razmišljanjima i znanjem, njezin razvoj često obogaćuje i primjerima drugih akademika i znanstvenika. Tako i u ovom dijelu nikako ne propušta istaknuti mišljenje uvaženog profesora Čepula, i njegovih stavova o važnosti „prava hrvatske zavičajnosti“. Knjiga upravo ovakvim tezama i dopunama, u što svakako spada i veliki broj fusnota kojima autor još jasnije čitatelju predstavlja vlastite misli i ideje, dobiva na vrijednosti te omogućava čitatelju da jasno prati željenu nit kroz cijeli sadržaj djela. U argumentaciji „za“ državnost u sklopu nagodbenog razdoblja autor ističe i značaj ipak postojećih autonomnih hrvatskih poslova, koliko god bila izgledna dominacija „zajedničkih“ poslova.

Razdoblju monarhističke Jugoslavije autor vrlo odlučno pristupa. Napominje ispunjenje svih uvjeta državnosti naše domovine u sklopu Države SHS, nastale na temelju prijedloga Ante Pavelića. Nakon toga pristupa tumačenju okolnosti nastanka i samom karakteru Kraljevstva SHS. Posebnost ovog dijela jest svakako detaljna argumentacija iznudnosti odnosno kako se sam autor izražava : „i nekih obilježja državnog udara“. Cijelu priču u ovom dijelu završava zaključkom kako je Kraljevstvo SHS značilo: „prestanak tisućugodišnjeg kontinuiteta hrvatske državnosti“. Navedenu postavku autor naravno ne propušta obrazložiti i dati čitatelju ne samo uvid u notorne činjenice, nego mu iskazati i njihovu političku utemeljenost koja je iskazana kroz one prikrivene, ali i manje prikrivene namjere tadašnjih prvaka.

Složenost i kompaktnost ovog razdoblja hrvatske povijesti vrlo su jasno prikazane. Čitatelju je, stoga, jednostavno pratiti zbivanja i u ovom dijelu. Tako autor nakon tumačenja odsutnosti elemenata hrvatske državnosti

pristupa tumačenju obnove upravo tih elemenata i to kroz prizmu Banovine Hrvatske. Ističe posebnost teritorija Banovine Hrvatske, mogućnost posebne zakonodavne regulative za pripadnike – zavičajnike Banovine, kao i njezin status specifične autonomije u centralističkom uređenju Kraljevine Jugoslavije. Sa današnjeg suvremenog stajališta autor je vrlo lijepo primijetio i važnost osnivanja Ustavnog suda Jugoslavije koji je u svom djelokrugu imao i sporove između nadležnosti Banovine Hrvatske i Kraljevine Jugoslavije.

Kontekst hrvatske državnosti u razdoblju Drugog svjetskog rata prikazan je isticanjem težnje hrvatskog naroda da „oživotvori samostalnu hrvatsku državu u obliku NDH“. Knjiga ističe problematiku tog koncepta sa stajališta međunarodnog prava pri čemu u prvi plan stavlja stajalište međunarodne zajednice prema kojem ne priznaje nove državne tvorevine niti teritorijalne izmjene na prostorima suverenih država. U sljedećim stranicama vrlo tečno se tumače tri osnovna elementa državnosti, u ovom slučaju naravno na primjeru NDH. Poglavitito je istaknut nedostatak suverenosti utemeljen na podređenosti talijanskim interesima u sklopu Rimskih ugovora. Autor nikako ne pokušava tekst knjige „skriti“ u citiranje sudskih presuda ili utvrđenih stajališta međunarodnog prava. To pokazuje i ovdje kada ranije navedenim osnovnim postavkama ovog razdoblja, utvrđenim temeljem pravila međunarodnog prava pridodaje i stajališta niza drugih profesora i akademika. Kontekst državnosti u razdoblju Drugog svjetskog rata autor zaključuje podnaslovom „ZAVNOH – temelj suvremene hrvatske državnosti“. Na nešto manje od 5 stranica vrlo je jasno prikazan značaj ZAVNOH-a, kako njegovog osnivačkog prvog zasjedanja, tako i drugog u kojem je transformiran u vrhovno zakonodavno tijelo antifašističke Hrvatske.

Kraj trećeg poglavlja donosi tumačenje položaja hrvatske državnosti u okviru socijalističke Jugoslavije. Autor ističe važnost prvog suverenog Ustava jugoslavenske države iz 1946. godine pri čemu naravno ne propušta objasniti niti Ustav NR Hrvatske iz iste godine. U navedenom dijelu, jasno daje do znanja kako elementi državnosti naše domovine nisu dovedeni u pitanje, ali istovremeno naglašava supremaciju partijskog vodstva na području čitave države. Slijedom navedenog, uočljivo je kako autor čitatelju već sad daje vidljive naznake surovih desetljeća koja će uslijediti, i čija će kulminacija biti dio najmračnijih segmenata cjelokupne hrvatske povijesti. Ipak, posljednje stranice kompleksnog trećeg poglavlja posvećene su odjecima saveznog Ustava iz 1974. na državnost naše domovine. Profesor Budislav Vukas prvim je trima poglavljima dao savršen temelj za čitanje i proučavanje posljednjeg dijela knjige u kojima se dotiče razdoblja 90-ih godina kada naša domovina nepobitno dostiže konačnu samostalnost i suverenost.

Četvrto dio: „Konstituiranje samostalne hrvatske države 1990. – 1992.“ započinje jednostavnim prikazom općenitih povijesnih okolnosti koje su dale obol nadolazećem razvoju povijesti naše domovine. Pri tome, autor poseban značaj daje slomu komunizma i posljedničnom novom sustavu međunarodnih

odnosa. Istaknuta je važnost NATO-a kao novog trenda i „osnovnog geostrateškog cilja novouspostavljenih demokracija“.

Konkretno, uzroke raspada jugoslavenske države autor vidi u događanjima u tzv. „poslijetitovsko vrijeme“. Riječ je o ekonomskoj krizi popraćenju brojnim političkim uhićenjima u Hrvatskoj kao i masovan progon hrvatske slobodnomisleće inteligencije. Naravno, povrh svega, istaknuta je koncepcija velikosrpstva koja se i službeno „otkriva“ te sve više djeluje izravno pokušavajući ostvariti svoje surove ciljeve. Autor i ovaj koncept pokrijepljuje primjerima i jednostavnim pojašnjenjima. Ističe Memorandum SANU-a od 24. rujna 1986. godine kao prikaz dolazeće srbijanske politike. Napominje njezinu oprečnost ustavnom sustavu iz 1974. kao i kulminaciju diferencijacije u odnosu na njega donošenjem novog Ustava Srbije 1989.

U nadolazećim stranicama autor pristupa tumačenju ustavnopravnog procesa konstituiranja samostalne hrvatske države koji je otpočeo istodobno s konstituiranjem Hrvatskog sabora, 30. svibnja 1990. godine. Riječ je naravno o svojevrsnoj reakciji hrvatskog naroda na prethodno opisana stanja u jugoslavenskoj državi. Kroz taj proces Hrvatska prolazi pod vodstvom novoosnovane Hrvatske demokraske zajednice. Autor ističe Božićni ustav kao najvažniji temelj proglašenja samostalne i suverene Republike Hrvatske. Njemu pridodaje ustavne odluke iz lipnja i listopada 1991. Također, autor osim jasnog prikaza povijesnih činjenica ovog razdoblja, pristupa i tumačenju pojedinih odredbi tzv. Božićnog ustava. Vidljiv je, stoga, pravnički prizvuk i pristup tumačenju ove ipak povijesne tematike. Tako je istaknuta važnost Prijelaznih i završnih odredbi Ustava u kojima se definirane situacije u kojima će se donijeti odluka „radi zaštite suvereniteta i interesa Republike Hrvatske“ čime se jasno implicira na mogućnost proglašenja nezavisnosti. U daljnjem tekstu prikazani su brojni elementi velikosrpskog programa, uočljivi kroz naredbu Predsjedništva SFRJ o razoružanju svih postrojbi i oružanih snaga koje nisu u skladu sa saveznim zakonima, potom silne terorističke akcije usmjerene prema našoj domovini, ali i doprinos JA i srpskog nacionalnog vodstva ponajviše na izgrede počinjene od strane srpskih nacionalnih manjima.

Nakon nešto općenitijeg prikaza stanja u vremenu s početka 90.-ih godina 20. stoljeća, daljnji tekst donosi konkretizaciju svega navedenog. Istaknuta je važnost provedenog referenduma kojim se izravno tražilo mišljenje naroda o osamostaljenju države. Potom se pristupa detaljnijem tumačenju povijesnih odluka Hrvatskog sabora iz 1991., kao i svih posljedičnih pojava. Autor i ovom dijelu daje prigodan dašak prava, naravno kroz analizu položaja naše domovine nakon spomenutih odluka, te načina rješavanja nametnutih pravnih pitanja. Spomenuta je i Brijunska deklaracija kao svojevrsan pokušaj čitave Europske zajednice da intervenira i smiri situaciju u jugoslavenskoj državi, kao i njezin tromjesečni vijek u kojem ipak nije ostvarila svoju izvornu funkciju. Autor i ovdje nesebično odvaja nekoliko stranica te ponovno daje čitatelju uvid u razmatranja drugih uvažanih znanstvenika i akademika, konkretno Milušića

i Vladimira Đ. Degana. Ponajviše je istaknuto njihovo stajalište o pravnoj prirodi saborskih odluka iz 1991.

Profesor Budislav Vukas nastavlja vjerno pratiti logičan slijed događanja u ovom povijesnom razdoblju. Shodno tome, nastavlja analizu tumačeći proces međunarodnopravnog priznanja Republike Hrvatske. Vrlo konkretno i sažeto ističe stajališta najvećih svjetskih sila o stanju u jugoslavenskoj državi pri čemu nije sklon „okolišanju“ već vrlo jasno ističe u kojem smjeru svaka od njih vidi razrješenje krize. Također, ne propušta odati važnost i još jednom pokušaju Europske zajednice da mirno riješi netrepeljivosti. Riječ je, naravno, o Konferenciji o Jugoslaviji. Vrlo jasno ističe njezine temeljne postavke i cilj, i to od samog početka njezina ustroja pa sve do presudnog Mišljenja br. 8 kojim je okončan proces raspada Jugoslavije. Potom, u skladu s prethodno iznesenim, prikazuje materijalne i formalne uvjete koje je Europska zajednica postavila u svrhu međunarodnopravnog priznanja nezavisnosti država nastalih na području nekadašnje Jugoslavije. Detaljno pristupa njihovom tumačenju, ali naglašava i dodatne obveze koje je Zajednica nametala kroz ustavna i politička jamstva država protiv teritorijalnih pretenzija na područja susjednih republika, jamstvo država da neće voditi neprijateljsku propagandu kao i rabiti nazivlja koja upućuju na teritorijalne težnje. Naravno, ovaj dio upotpunjen je tumačenjem zahtjeva Republike Hrvatske za priznanjem od strane Europske zajednice, koji ja konačno i prihvaćen potvrdom izjavom predsjedavajućeg Ministarskog vijeća Joaoa de Deus Pinheira. Cjelokupna priča o međunarodnopravnom priznanju Republike Hrvatske zaključena je prijmom Hrvatske u članstvo Ujedinjenih naroda. Nakon nekoliko komplementarnih stranica posvećenih analizi osamostaljenja Bosne i Hercegovine, autor u posljednjem dijelu četvrtog poglavlja težište stavlja na Domovinski rat, simbolično opisan sintagmom „obrana državnosti“.

U obradi Domovinskog rata, autor se ne upušta u detaljnu analizu samog njegovog tijeka i načina sukobljavanja dviju suprotstavljenih strana. Naglasak je stavljen na njegov značaj i odjek koji je imao na državnost naše domovine, ali i njen položaj s međunarodnopravnog stajališta. Istaknut je utjecaj Rezolucije 713 Vijeća sigurnosti UN-a te posljedično podređeni položaj Republike Hrvatske i supremacija srpsko – crnogorskih agresora. Pri kraju ovog dijela knjige, autor kao jednu od najbitnijih posljedica konačne pobjede Republike Hrvatske ističe „postizanje većine vanjskopolitičkih ciljeva Republike Hrvatske, kao i stvaranje temelja njezine demokratske stabilnosti, s vrijednostima vladavine prava i pravne države, sustavom zaštite prava čovjeka“.

Na samome kraju autor daje završan prikaz mukotrpnog razdoblja Domovinskog rata. Ukratko iznosi njegov slijed, od samih početaka pa do konačnog sloma velikosrpske agresije, pri čemu posebno akcentira prvu vojno – redarstvenu akciju izvedenu u Hrvatskoj pod nazivom „Bljesak“, ali i na akciju „Oluja“ kojom je oslobođeno više od 95 posto hrvatskog državnog teritorija. Težište stavlja na ponovnu mogućnost razvoja hrvatskog gospodarstva koje je bilo blokirano postojanjem tzv. Krajine koja je predstavljala turobnu granicu

između južnog i sjevernog dijela zemlje. Zaključno, kao dva značajna događaja za ispravno tumačenje povijesnih okvira i karakteristika Domovinskog rata, kao i za konačnu reintegraciju i stabilizaciju Republike Hrvatske u europskim standardima ističe drugostupanjsku presudu Međunarodnog ad hoc tribunala u Haagu i pristup Hrvatske Vijeću Europe 7. studenog 1996. godine.

Peti dio: „*Zaključna promišljanja*“ donose autorov samostalan osvrt na vlastitu knjigu. Prevladava autorova želja da istakne svrhu i bit pisanja ove knjige, ali i da zaključno prida značaj svim zbivanjima i okolnostima koje je tumačio kroz slijed višetisućljetnog kontinuiteta državnosti naše domovine.

Summa summarum, knjiga profesora Budislava Vukasa „Hrvatska državnost – pravnopovijesne prosudbe“ predstavlja inovativan dodatak nacionalnom povijesnom miljeu. Navedena knjiga ne prati „slijepo“ trendove, ne podređuje se masi, ne želi se beznačajno uklopiti u već nagomilanu količinu povijesnih tekstova. Ona „iskače“ od svih ostalih djela slične tematike. Autor se hrabro opušta na drugačiji način analizirati povijesni slijed kontinuiteta državnosti naše domovine. On to čini pristupajući navedenoj tematici svojim bogatim poznavanjem nacionalne povijesti koju savršeno uklapa u okvir prava, ipak njegove izvorne struke te je kombinacijom tih dvaju elemenata stvorio djelo za širok spektar čitatelja, koji će sigurno prepoznati kvalitetu i izvornost ovog rada.

Ante VOJKOVIĆ